

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра новітньої історії України

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
РУХ ОПОРУ В УКРАЇНІ
В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

для студентів

галузь знань	<u>03 Гуманітарні науки</u>
спеціальність	<u>032 Історія та археологія</u>
освітній рівень	<u>Перший (бакалаврський)</u>
освітня програма	<u>Історія України та культурна антропологія (з поглибленим вивченням іноземних мов)</u>
вибірковий блок	<u>Історія України в новітню добу: людина, суспільство, держава</u>
вид дисципліни	<u>вибіркова</u>

Форма навчання	<u>денна</u>
Навчальний рік	<u>2020/2021</u>
Семестр	<u>6</u>
Кількість кредитів ECTS	<u>3</u>
Мова викладання, навчання та оцінювання	<u>українська</u>
Форма заключного контролю	<u>іспит</u>

Викладачі: кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри новітньої історії України
Вербовий О. В.

Пролонговано: на 2021/2022 н. р. 2021 р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 2022/2023 н. р. 2022 р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2020

Розробник(и): Вербовий О. В. кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри новітньої історії України

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри новітньої історії України

_____ (підпис)

(Андрій ПИЖИК)
(прізвище та ініціали)

Протокол № 1 від «30» серпня 2020р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол від «11» вересня 2020 року № 7

Голова науково-методичної комісії _____
(підпис)

(Наталія ТЕРЕС)
(прізвище та ініціали)

1. Мета дисципліни – опанування здобувачами освіти знань історії Руху Опору в Україні в роки Другої світової війни, усвідомлення їх об'єктивного характеру, взаємозв'язку та взаємозалежності, а також закономірностей розвитку, ролі об'єктивних та суб'єктивних чинників в історії; вміння працювати із вітчизняними та зарубіжними історичними джерелами пов'язаними з дослідженням сучасної історії України.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати* сучасні методи історичного пізнання; історичний термінологічно-понятійний апарат; характер і особливості історичного процесу в Україні.

2. *Вміти* самостійно поглиблювати свої знання шляхом пошуку й опрацювання нової інформації з використанням сучасних технічних засобів; науково оцінювати роль суб'єктивних та об'єктивних чинників в історичному процесі, подіях і явищах.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Навчальна дисципліна передбачає формування вміння критичного та незаангажованого аналізу історичних фактів та процесів стосовно історії Руху Опору в Україні в роки Другої світової війни. Аналізуються фактори впливу на формування Руху Опору, його особливості в Україні. Висвітлюється діяльність ОУН, УПА, Карпатської Січі, радянських партизанських з'єднань і загонів та підпільних організацій, партизанських й підпільних організацій інших держав. Досліджується методи та засоби нацистських окупаційних органів влади у боротьбі проти організацій Руху Опору в Україні. Розкриваються проблеми становища місцевого населення та його ставлення до різних представників Руху Опору в Україні. Досліджуються питання чисельності учасників Руху Опору, внесок підпільних організацій та партизанських підрозділів у перемогу над нацизмом.

4. Завдання (навчальні цілі) – здатність здійснювати аналіз явищ і подій історії України в роки Другої світової війни, застосовуючи принципи та методи історичної науки; формування вмінь студентів системно й історично аналізувати військову історію України; вироблення навичок компаративного бачення світових процесів 1939-1945 рр.; усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому України та світу.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати наукову хронологію, періодизацію і характеристики основних етапів історії Руху Опору в Україні	Лекція	Іспит, набрання не менше 60% балів	5%
1.2	Знати основні тенденції історичного розвитку України в конкретні історичні періоди	Лекція	Іспит, набрання не менше 60% балів	5%
1.3	Знати найважливіші факти, події та процеси Руху Опору в Україні в роки Другої світової війни	Лекція, самостійна робота	Есе, набрання не менше 60% балів; Іспит, набрання не менше 60% балів	15%

2.1	Вміти всебічно розглядати проблему дослідження з використанням відповідних джерел і наукової літератури з історії Руху Опору в Україні	Семінарське заняття	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті; Іспит, набрання не менше 60% балів	15%
2.2	Вміти інтерпретувати інформацію з різноманітних джерел	Семінарське заняття	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті	10%
2.3	Вміти досліджувати життя та діяльність конкретних людей у контексті їхньої історичної доби	Самостійна робота, контрольна робота	Есе, набрання не менше 60% балів; Контрольна робота, набрання не менше 60% балів	10%
2.4	Вміти робити висновки про результати діяльності осіб, спільнот та структур у конкретні історичні епохи	Семінарське заняття, самостійна робота	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті; Есе, набрання не менше 60% балів	10%
2.5	Вміти з'ясувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них	Лекція, семінарське заняття, контрольна робота	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті; Контрольна робота, набрання не менше 60% балів; Іспит, набрання не менше 60% балів	15%
2.6	Вміти виявляти і опрацьовувати належним чином джерела інформації	Самостійна робота	Есе, набрання не менше 60% балів	5%
4.1	Прийняти і обґрунтувати рішення, що дозволяють виявляти спільні й відмінні риси в підходах українських і зарубіжних істориків до історії України в роки Другої світової війни	Лекція	Іспит, набрання не менше 60% балів	10%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код)	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	4.1
Програмні результати навчання										
Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності		+	+	+		+		+		+
Знати особливості суспільно-політичних та національно-культурних процесів в радянській Україні за доби тоталітаризму	+		+		+		+	+	+	
Знати найважливіші події та аналізувати процеси державотворення в сучасній Україні	+		+	+			+		+	+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. *Робота на семінарських заняттях*: РН2.1, РН2.2, РН2.4, РН2.5 – 30 балів/18 балів *.
2. *Самостійна робота 1 та 2 (есе)*: РН1.3, РН2.3, РН2.4, РН2.6 – 20 балів/12 балів *.
3. *Контрольна робота 1 та 2*: РН2.3, РН2.5 – 10 балів/6 бали *.

* Максимальний бал / пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання:

- *форма оцінювання – іспит*;
 - *максимальна кількість балів які можуть бути отримані студентом – 40 балів*;
 - *результати навчання які будуть оцінюватись – знання наукової хронології, періодизації і характеристики основних етапів історії Руху Опору в Україні в роки Другої світової війни, основних тенденцій історичного розвитку України в конкретні історичні періоди, найважливіших фактів, подій та процесів історії України в роки Другої світової війни; вміння всебічно розглядати проблему дослідження з використанням відповідних джерел і наукової літератури з історії Руху Опору в Україні в роки Другої світової війни, з'ясувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них, виявляти і опрацьовувати належним чином джерела інформації; вміння приймати і обґрунтовувати рішення, що дозволяють виявляти спільні й відмінні риси в підходах українських і зарубіжних істориків до історії Руху Опору в Україні в роки Другої світової війни;*

- *форма проведення і види завдань – письмовий іспит*, в білеті 4 запитання, які потребують розгорнутої відповіді (кожна відповідь на запитання оцінюється від 0 до 10 балів);

- *Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за іспит не може бути меншою 24 балів.*

- *Студент не допускається до заліку, якщо під час семестру набрав менше ніж 36 балів.*

7.2 Організація оцінювання:

Оцінювання студентів здійснюється у двох формах: поточний контроль (робота на семінарських заняттях, есе, контрольні роботи) і підсумковий контроль (іспит).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, поточний контроль 60 балів; підсумковий контроль – 40 балів).

<i>Змістовий модуль 1</i> Українські національно-патріотичні сили у боротьбі за українську державу в роки Другої світової війни			<i>Змістовий модуль 2</i> Українці у складі організацій Руху Опору СРСР та країн антигітлерівської коаліції			Іспит
30 залікових балів (максимум) 18 балів (мінімум)			30 залікових балів (максимум) 18 балів (мінімум)			40 балів максимум
Семінарські заняття	Самостійна робота	Контрольна робота	Семінарські заняття	Самостійна робота	Контрольна робота	
15 максимум	10 максимум	5 максимум	15 максимум	10 максимум	5 максимум	
9 мінімум	6 мінімум	3 мінімум	9 мінімум	6 мінімум	3 мінімум	24 бали мінімум

Перелік видів аудиторної роботи на семінарських заняттях та їх оцінка (в балах)

На семінарських заняттях оцінювання здійснюється за **12-ти бальною**, яка в подальшому переводиться в залікові бали. Результати роботи на семінарському занятті оголошуються студентам індивідуально після кожного семінарського заняття.

<i>Види роботи на семінарському занятті</i>	<i>Максимальна кількість балів</i>
Доповідь на семінарському занятті	5
Доповнення на семінарському занятті	3
Участь у дискусії на семінарському занятті	3
Узагальнення, підведення підсумку семінарського заняття	2
Письмова самостійна робота на семінарському занятті	5
Експрес-контроль на семінарському занятті	1

Таблиця переведення балів у середньостатистичні показники

Бали за семінарське заняття	Середні бали
12	5,0
11	4,8
10	4,6
9	4,3
8	4,0
7	3,8
6	3,6
5	3,4
4	3,2
3	3,0
2	2,8
1	2,6

Таблиця переведення балів за роботу на семінарських заняттях у залікові бали.

Середній бал за роботу на семінарських заняттях (з одного змістового модуля)	
Залікові бали	Середній бал
15	5,0
14	4,9 – 4,8
13	4,6 – 4,7
12	4,5
11	4,4
10	4,3
9	4,2
8	4,1
7	4,0
6	3,8 – 3,9
5	3,6 – 3,7
4	3,4 – 3,5
3	3,2 – 3,3
2	3,1
1	3,0
Менше 3 балів набраних за роботу на семінарських заняттях не зараховуються оскільки становлять менше 60% і в залікові бали не переводяться	

САМОСТІЙНА РОБОТА

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми дисципліни в цілому, так і деяких розділів тем. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем у формі написання есе з 1 та 2 змістових модулів дисципліни. Самостійна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів.

7.2.2. Індивідуальне творче завдання – до 20 % балів.

Вимоги до есе:

- обсяг не більше 10 сторінок;
- самостійність у викладі матеріалу;
- здавати у роздрукованому вигляді і в електронному на адресу

olexij_v_verbovyj@ukr.net

Структура есе	Бали (максимум)
Актуальність обраної теми	1
Мета дослідження	1
Завдання наукової роботи	1
Аналіз джерельної бази та історіографії	2
Виклад фактичного матеріалу	2
Аналізу проблеми, самостійність висновків	3

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

По завершенні вивчення кожного змістового модулю студент пише контрольну роботу. Участь всіх студентів в контрольному заході обов'язкова. Контрольна робота проводиться у письмовій формі і виконується на останньому занятті із кожного змістового модулю курсу. Максимальна кількість балів, яку можна набрати за контрольну роботу – 5 балів.

Студент, який з поважної причини пропустив контрольну роботу, зобов'язаний надати відповідний документ і викладач за погодженням з деканатом призначає нову дату її проведення.

Критерії оцінювання модульного контролю у вигляді контрольної роботи
(оцінюється в діапазоні від 0 до 5 балів):

Теоретичні питання:

а) глибоке розкриття теоретичного питання	5 балів;
б) повна коротка відповідь	4 бали;
в) неповна відповідь	2-3 бали;
г) незадовільна відповідь чи повністю відсутня	0-1 балів.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Підсумковий контроль знань студентів у формі іспиту

Екзаменаційний білет містить 4 теоретичні запитання, що потребують розгорнутої відповіді.

Відповідь на теоретичне запитання оцінюється від 0 до 10 балів відповідно до наступних критеріїв:

– глибоке, теоретично обґрунтоване, фактологічно наповнене розкриття питання	– 9-10 балів;
– розкриття питання з фактологічною аргументацією	– 7-8 балів;
– неповне розкриття питання	– 4-6 балів;
– висвітлення окремого аспекту питання	– 1-3 бали;
– відсутність відповіді з питання	– 0 балів.

Студент, який дав відповідь на всі питання екзаменаційного білету і набрав не менше 24 балів додає у свій актив певну суму балів, яка додається до балів набраних студентом за результатами поточного контролю.

Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж *критично-розрахунковий мінімум* – **36 балів** необхідно у визначені викладачами дні пройти співбесіду з пропущених семінарських занять і лекцій з тим, щоб набрати критичний мінімум і допуститися до перескладання іспиту.

При простому розрахунку отримаємо:

	Поточне оцінювання	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	36	24	60
Максимум	60	40	100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

**8. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ**

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	самостійна робота
<i>Змістовий модуль 1</i>				
Українські національно-патріотичні сили у боротьбі за українську державу в роки Другої світової війни				
1	Вступ. Джерела та історіографія курсу. Тема 1. Рух Опору в окупованих державах: світовий досвід	2		5
2	Тема 2. Українські національно-патріотичні організації та рухи напередодні та на початковому етапі Другої світової війни	2	2	5
3	Тема 3. ОУН(Б) та ОУН(М) в роки Другої світової війни. Похідні групи	2	2	6
4	Тема 4. Поліська Січ	2	2	6
5	Тема 5. УПА у боротьбі за Україну	4	3	6
	<i>Контрольна робота 1</i>		1	
<i>Змістовий модуль 2</i>				
Українці у складі організацій Руху Опору СРСР та країн антигітлерівської коаліції				
6	Тема 6. Радянські підпільні організації на території України в роки Другої світової війни	2	2	6
7	Тема 7. Радянські партизанські з'єднання та загони на українських теренах в роки Другої світової війни	2	2	6
8	Тема 8. Українці у Русі Опору країн антигітлерівської коаліції	2	2	6
9	Тема 9. Внесок українських підпільників і партизанів у перемогу над нацизмом	2	1	6
	<i>Контрольна робота 2</i>		1	
	ВСЬОГО	20	18	52

Загальний обсяг **90 год.**, в тому числі:

Лекцій – **20 год.**

Семінари – **18 год.**

Самостійна робота - **52 год.**

9. Рекомендована література та джерела:

Основна:

1. *Бандера С.* Перспективи Української Революції / С. Бандера. – Дрогобич., 1998. – 640 с.
2. Відновлення Української держави в 1941 році. Нові документи і матеріали / З. Нагірняк (ред). – К., 2001. – 198 с.
3. *Кентій А. В.* Нариси історії організації українських націоналістів (1929-1941 рр.). – К., 1998. – 200 с.
4. *Кентій А. В.* Нариси історії Організації українських націоналістів (1941-1942 рр.). – К., 1999. – 202 с.
5. *Кентій А. В.* Збройний чин українських націоналістів. 1920-1956. Історико-архівні нариси. – Т. 1: Від Української Військової Організації до Організації Українських Націоналістів. 1920-1942 рр. – К., 2005. – 332 с.; Т. 2: Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів. 1942-1956 рр. – К., 2008. – 415 с.

6. *Кентій А. В., Лозицький В. С.* Війна без пощади і милосердя: Партизанський фронт у тилу вермахту в Україні (1941-1944) / А. В. Кентій, В. С. Лозицький. – К., 2005. – 408 с.
7. *Патриляк І.* Перемога або смерть. Український визвольний рух у 1939-1960 роках / І. Патриляк. – Харків, 2015. – 512 с.
8. *Патриляк І.* Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939-1960). – К., 2020. – 776 с.
9. *Патриляк І. К., Боровик М. А.* Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / І. К. Патриляк, М. А. Боровик. – К., 2010. – 590 с.
10. *Стецько Я.* 30 червня 1941. Проголошення відновлення державності України / Я. Стецько. – Тернопіль, 2019. – 484 с.

Додаткова:

1. Архіви окупації. 1941-1944 / Упоряд.: Н. Маковська. – К., 2006. – Т. 1. – 871 с.
2. *Беркгоф К.* Жнива розпачу. Життя і смерть в Україні під нацистською владою / К. Беркгоф. – К., 2011. – 455 с.
3. Боротьба за Україну в 1943-1944 рр.: влада, збройні сили, суспільство: збірник наукових праць / Відп. ред.: О. Є. Лисенко. – К., 2014. – 621 с.
4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1943-1959 / П. Сохань, П. Потічний (співголови ред. ради). – К., 2001. – Кн. 1: 1943-1945 / А. Кентій та ін. – 598 с.; Кн. 2 / Упоряд.: А. Кентій та ін. – 2002. – 571 с.
5. *Бульба-Боровець Т.* Армія без держави. Слава і трагедія українського повстанського руху. Спогади / Т. Бульба-Боровець. – К., 2019. – 326 с.
6. Від Полісся до Карпат: Карпатський рейд Сумського партизанського з'єднання під командуванням С. А. Ковпака (червень – вересень 1943 р.) очима учасників, мовою документів / Упоряд.: А. В. Кентій, В. С. Лозицький; І. Ф. Курас (голова ред. кол.). – К., 2005. – 304 с.
7. Военна округа УПА “Лисоня”, 1943-1952: документи і матеріали / Ред. рада: П. Сохань та ін.. – К.; Торонто, 2012. – 845 с.
8. *Дзьобак В. В.* Тарас Бульба-Боровець і його військові підрозділи в українському русі опору (1941-1944 рр.). – К., 2002. – 261 с.
9. *Йовик І.* Нескорена армія: Із щоденника хорунжого УПА / І. Йовик (Соколенко). – К., 1995. – 320 с.
10. *Капась І. А.* Радянський рух Опору в Україні: організація, легітимація, меморіалізація (1941-1953 рр.) / І. А. Капась. – К., 2016. – 205 с.
11. *Кентій А. В.* Українська повстанська армія в 1942-1943 рр. / А. В. Кентій. – К., 1999. – 287 с.
12. *Кентій А. В.* Українська повстанська армія в 1944-1945 рр. / А. В. Кентій. – К., 1999. – 219 с.
13. *Кентій А., Лозицький В., Слободянюк М.* Радянський рух Опору на окупованій території України / А. В. Кентій, В. С. Лозицький, М. Слободянюк. – К., 2010. – 97 с.
14. *Кук В.* УПА в запитаннях та відповідях Головного Командира / В. Кук. – Львів, 2007. – 79 с.
15. Матеріали та документи Служби безпеки ОУН(б) у 1940-х рр. / Упоряд.: О. Є. Лисенко, І. К. Патриляк. – К., 2003. – 254 с.
16. *Мизак Н. С.* УПА-“Захід” і збройне підпілля ОУН у боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу у 1942-1960 рр. / Н. С. Мизак. – Чернівці, 2011. – 433 с.
17. Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія: Історичні нариси / С. В. Кульчицький (відп. ред.). – К., 2005. – 495 с.
18. ОУН в 1941 році: Документи / Упоряд.: О. Веселова, О. Лисенко, І. Патриляк, В. Сергійчук. – К., 2006. – Ч. 1. – 336 с.; Ч. 2. – 281 с.
19. *Патриляк І. К.* Військова діяльність ОУН(б) у 1940-1942 рр. / І. К. Патриляк. – К., 2004. – 598 с.

20. *Патриляк І. К.* Встань і борись! Слухай і вір!: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939-1960 рр.) / І. К. Патриляк. – Львів, 2012. – 592 с.

10. Додаткові ресурси:

1. <http://www.rada.gov.ua> – Верховна Рада України
2. <http://www.president.gov.ua> – Президент України
3. <http://www.kmu.gov.ua> – Кабінет Міністрів України
4. <http://novitukr.history.knu.ua/> - кафедра новітньої історії України
5. <http://history.org.ua/> - Інститут історії України НАН України
6. <http://archeos.org.ua> – Інститут української археографії та джерелознавства імені М. М. Грушевського
7. <http://ipiend.org.ua> – Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України
8. <http://uinp.gov.ua> – Український інститут національної пам'яті